

O‘QUVCHILAR O‘RTASIDA GIYOHVANDLIKNI OLDINI OLISH

G'offorova Gulchehraxon Abdumannon qizi

Buvayda tumani 3-maktab amaliyotchi psixologi

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada o‘quvchilar o‘rtasida giyohvandlikning kelib chiqish sabablari, uning psixologik va ijtimoiy oqibatlari hamda oldini olishning samarali yo‘llari yoritiladi. Shuningdek, profilaktik ishlarning maktab, oila va jamiyatdagi ahamiyati tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: giyohvandlik, o‘quvchi, profilaktika, psixologiya, xavf omillari, tarbiya, ijtimoiy muhit

KIRISH

Giyohvandlik — bu inson salomatligi va psixikasiga jiddiy zarar yetkazadigan, jamiyat uchun katta xavf tug‘diruvchi salbiy hodisa hisoblanadi. O‘quvchilar o‘rtasida bunday holatlarning oldini olish dolzarb pedagogik va psixologik vazifalardan biridir.

Giyohvandlikning kelib chiqishiga bir qator omillar ta’sir qiladi. Eng asosiy omillardan biri — oila muhitidir. Nazoratsizlik, mehr yetishmasligi yoki oilaviy nizolar bolani noto‘g‘ri yo‘llarga boshlashi mumkin. Shuningdek, tengdoshlar ta’siri va noto‘g‘ri ijtimoiy muhit ham xavf omillaridan hisoblanadi.

Psixologik jihatdan qaraganda, giyohvandlikka moyillik ko‘pincha o‘ziga ishonchsizlik, ichki bo‘shliq, stress va muammolardan qochish istagi bilan bog‘liq bo‘ladi. Ba’zi o‘smirlar o‘zini isbotlash yoki guruhga qo‘shilish maqsadida ham salbiy yo‘llarga kirib qolishi mumkin.

Giyohvandlikning oqibatlari juda og‘ir bo‘lib, u nafaqat shaxs salomatligiga, balki uning kelajagiga ham salbiy ta’sir ko‘rsatadi. O‘qishdan chetlashish, ruhiy buzilishlar va ijtimoiy muammolar shular jumlasidandir.

Oldini olishda eng muhim yo‘nalishlardan biri — profilaktik ishlardir. Maktablarda tushuntirish ishlari, seminarlar va tarbiyaviy tadbirlar o‘tkazish orqali o‘quvchilarda sog‘lom hayot tarzi shakllantiriladi.

Shuningdek, psixologik diagnostika va individual yondashuv ham muhim. Xavf guruhiga kiruvchi o‘quvchilar bilan maxsus ishlash ularning salbiy yo‘lga kirib qolishini oldini oladi.

Oila va maktab hamkorligi bu jarayonda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Ota-onalar farzandining xulq-atvoriga e’tiborli bo‘lishi va u bilan doimiy muloqotda bo‘lishi kerak.

Bundan tashqari, o'quvchilarning bo'sh vaqtini mazmunli tashkil etish, sport va ijodiy to'garaklarga jalb qilish ham giyohvandlikning oldini olishda samarali usullardan biridir.

Giyohvandlar asosan yoshlar ichida ko'p uchraydi. Tadqiqotlar yana shuni ko'rsatadiki, ko'pchilik boshqa odamlar ta'siri ostida, asosan do'stlari, tanishlari orqali giyohvand moddalarga berilib qolmoqdalar. Xavfli tomni shundaki, narkotiklar qabul qilishni boshlanish etaplarida odam hech qanday yomon ta'sir, og'ir sezmaydi, aksincha giyohvand moddani qabul qilganda kayfiyat ko'tariladi. Jism shunday rohat oladiki, buni ko'pchilik sog'liqqa yaxshi yordam beradi, tinchlantiradi deb o'ylaydi. Spirtli ichimliklar bilan bog'liq giyohvandlik bilan og'rigan odamda tajovuzkorlik va nazoratsiz g'azab paydo bo'ladi. Ko'pincha, bu odam avval o'zini, keyin atrofidagi odamlarning ko'nglini qoldiradi. Deviant xatti-harakatni tashxislash uchun ba'zida odamning o'ziga qarash, uning mohiyatini aniqlash kifoya. Odamlarning o'zlarini sindirishlari va turli xil zaharli moddalarni olishni boshlashlari juda oddiy: ular dunyoda o'zlarining potentsiallarini anglay olmaydilar. Shaxsning deviant xattiharakati har doim uning atrofidagi odamlarning hayoti va farovonligiga zarar etkazadigan keskin salbiy ko'rinishlarning mavjudligini anglatadi.

Voyaga yetmaganlarning spirtli ichimliklar yoki giyohvandlik vositalarini iste'mol qilishning oldini olish eng murakkab vazifalardan hisoblanadi. Spirtli ichimliklar yoki giyohvandlik vositalarini iste'mol qilish inson aql-idrokining buzilishi, ya'ni kuchli hayajonlanish, g'azablanish, shavqatsizlik, befarqlik, qiziqishlar doirasining torayishi, eslab qolish, diqqat - e'tibor berish qobiliyatining pasayishi, jinsiy buzuqliqlarning asosiy sabablari hisoblanadi. Eng dahshatlisi, ushbu moddalarni surunkali iste'mol qiluvchilarning OITS kasalligiga chalinishi ehtimoli bir necha bor ortadi. Spirtli ichimliklarni doimiy ravishda uzoq vaqt davomida iste'mol qilish natijasida shaxsdagi intellektual va ahloqiy fazilatlar yo'qolib boradi, ijtimoiy foydali narsalar o'rnini mast bo'lishga intilish egallab oladi. Frantsuz olimi Morel alkogolizm bilan kasallangan shaxsning to'rtta avlodini tekshirib ko'rgan. Mazkur tadqiqot natijalari ham hayratlanarlidir, birinchi avlod vakillarining ahloqi buzilgan; ikkinchi avlodni tom ma'noda alkogolizmga chalingan; uchinchi avlod vakillari vahima kasalligi va g'amginlikka muhtalo bo'lganlar bo'lib, odam o'ldirish va o'z-o'zini o'ldirishga moyil kishilardir, to'rtinchi avlodda esa aqli zaiflar, tentaklar, bepushtlar bo'lgan. Ushbu kuzatishlari asosida u alkogolizm jamiyat a'zosini jismonan va ruhan buzadi, degan xulosaga keladi. Voyaga yetmaganlarning spirtli ichimliklar va giyohvandlik vositalariga ruju qo'yishining asosiy ijtimoiy sabablari ham mavjud. Bularga notinich oilalar, shaxs yashayotgan muhit, jamiyatning munosabati va o'tish davridagi iqtisodiy qiyinchiliklar va boshqa muammolar kiradi. Shuningdek, hozirgi kunda alkogolizm yoki giyohvandlik vositalarini iste'mol qiluvchi voyaga yetmaganlar tomonidan jinoyat sodir etish hollari kuzatilmoqda.

Birlashgan Millatlar Tashkilotining ma'lumotlariga ko'ra dunyoda 500 milliondan ortiq odam giyohvandlik dardiga yo'liqqan. Uning aksariyat qismini 30 yoshgacha bo'lganlar tashkil etadi. Buning oqibatida har yili 200 mingdan ortiq kishi hayotdan ko'z yumadi. Shu bilan birga, jahonda sodir etilayotgan jinoyatlarning 57 foizi giyohvandlar hissasiga to'g'ri keladi. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksining 96-moddasiga muvofiq, alkogolizm, giyohvandlikka yo'liqqan shaxslar tomonidan jinoyat sodir etilgan taqdirda, agar tibbiy xulosa mavjud bo'lsa, sud jazo chorasi bilan birga ularga tibbiy yo'sindagi majburlov choralarini ham tayinlashi mumkin.

Jamiyatda, oilada voyaga yetmaganlarning spirtli ichimliklarga, giyohvandlik vositalariga nisbatan salbiy qarashlari uchun vaziyat yaratilishi lozim, bunday yashash sharoitini umuman qabul qilmaslik, ularda ixtiyoriy davolanishga imkoniyat tug'dirish va kelajakda spirtli ichimliklar va giyohvandlik vositalaridan umuman voz kechishiga erishish lozim. Shunindek, narkotik moddalarining noqonuniy tarqalishining oldini olish va ularning mahfiy bozori bilan qattiq va qat'iyat bilan kurashish, giyohvandlik yoki alkogolizm kasalligidan azoblanayotgan shaxslarga insonparvarcha munosabatda bo'lish lozim. Narkotik moddalari tarqalishinining oldini olishda ko'proq ularning ziyonligi haqida aholini, asosan voyaga yetmagan shaxslarni ogohlandirish katta ahamiyatga ega.

Voyaga yetmagan shaxsni jazolashdan ko'ra, uni davolash maqsadga muvofiq bo'lar edi. Masalan, alkogolizm yoki giyohvandlik kasalligiga chalingan, jinoyat sodir etgan voyaga yetmaganlarga majburiy ambulatoriya kuzatuvda bo'lish yoki narkolog mutaxassisida davolash chorasini qo'llash mumkin va ushbu majburlov chorasi jinoiy jazoga nisbatan yaxshi samara beradi, deb o'ylayman. Giyohvandlik moddalariga ruju qo'ygan voyaga yetmaganlarni jazolashdan tashqari ommaviy axborot vositalari yordamida tarbiyaviy ishlarni olib borish muhim ahamiyatga ega.

Deviant xatti-harakatlarning diagnostikasi mutaxassislar tomonidan olib borilishi kerak bo'lgan juda murakkab va ko'p vaqt talab qiladigan jarayondir. Ularning orzularini buzmaslik, o'zlariga va o'zlarining istiqbollari bo'lgan ishonchni buzmaslik uchun siz bolalar va o'smirlar bilan juda ehtiyot bo'lishingiz kerak. Deviant xatti-harakatlarning sabablari butunlay boshqacha bo'lishi mumkin. Keyinchalik oqibatlarni to'g'irlashga urinishdan ko'ra, bunday og'ishning rivojlanishini oldini olish yaxshiroqdir. Deviant xatti-harakatlarning diagnostikasi patologik belgilarni o'z vaqtida aniqlash va ularning rivojlanishining oldini olishni o'z ichiga oladi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, o'quvchilar o'rtasida giyohvandlikni oldini olish kompleks yondashuvni talab qiladi. Oila, maktab va jamiyat hamkorligi orqali sog'lom va xavfsiz muhit yaratish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI :

1. Xolmatova M., Muravyev N. Yoshlar oilaviy hayot bo'sag'asida.-T.: O'zbekiston, 2000
2. Социальные причины девиантного поведения девочек-подростков в условиях трансформации российского общества тема диссертации и автореферата по ВАК РФ 22.00.04, кандидат социологических наук Мухаммадеева, Зинфира Фанисовна
3. Sulaymonov J.B., Karimov N. Contribution of Abu Isa Tirmidhi to the Science of Hadith //International Journal of Innovative Technology and Exploring Engineering (IJITEE) ISSN: 2278-3075, Volume-9 Issue-1, November, 2019. P. 593-599
4. Ziyonet.net